

Istaknutog učesnika komunističkog pokreta, socijalističke revolucije i NOR-a na otoku Krku, nezaboravnog prijatelja i druga, ispratili su na zadnji počinak, pored rodbine, i mnogobrojni prijatelji i poštivaoci, te predstavnici SK KPH i SUBNOR-a otoka Krka.

Josip Polonijo — Petar Strčić

DR NIKOLA ŠPANJOL

Ne dešava se baš često da se svećenik ili redovnik pojavi u neckrkevoj povorci; a pogotovo to nije slučaj kada je pokojnik komunista. Na otoku se Krku takva stvar ipak dogodila. Doduše, kad se franjevac dr Nikola Španjol našao iza lijesa komunista Dinka Crvića, svog rođaka, dobrog prijatelja i — naročito — supatnika iz dječjih dana, Španjol sasvim sigurno nije mislio da će i njemu, kao i Crviću, srce otkazati poslušnost. No, to se dogodilo, svega godinu i pol dana iza smrti Dinka

Crvića. Tako se na Košljunu, na ovom otoku na otoku Krku, 5. veljače 1970. god. našlo sakupljeno mnogo ljudi sa željom da na zadnjem putu isprate i ovog prijatelja, redovnika, profesora, doktora nauka. U prisustvu predstavnika Skupštine općine Krka, Krčke biskupije, Povijesnog društva otoka Krka i drugih, ispraćen je jedan dobar, nadasve plemenit čovjek, koji je — uz ostale darove što ih je na svom životnom putu dijelio oko sebe — dobar dio svog srca, uma i znanja angažirao i na spašavanju naših narodnih, krčkih starina, i na istraživanju naše, bodulske prošlosti.

Nikola Španjol rođen je 25. kolovoza 1897. god. u Gostinjcu u Dobrinjštini. Vrlo je rano izgubio majku i osjetio svu težinu ostavljenosti i zapostavljenosti, kao i njegov rođak Crvić. No, Španjol je izlaz našao u samostanu franjevacu u Košljunu. Ovdje, vremenom, nalazi svoj mir i posvećuje se najprije — od 15. kolovoza 1912 — redovničkom radu; 31. kolovoza 1913. položio je jednostavne, a 8. listopada 1917. svečane zavjete. U³ 20. ožujka 1920. god. prelazi u svećeničko zvanje.

Kao svećenik-redovnik boravio je kratko vrijeme u Istri; ovdje, u doba lašizma, hrvatski intelektualci nisu rado gledani, a materinja je riječ stanovnika zabranjivana i u crkvi. Zato se ubrzo vraća na Košljun, gdje postaje odgajatelj, pa nastavnik na gimnaziji.

Pokazivao je veliku volju za naknadnim školovanjem, pa od 1928. do 1933. god. studira u Milanu filozofiju i pedagogiju; dostigao je i najviši akademski stepen — doktorat, i to iz područja filozofije.

Po povratku sa studija djelovao je kao redovnik poglavar i kao profesor najviše u Dalmaciji, u Dubrovniku i na Badiji. Poslije završetka NOR-a, kada su istarski i kvarnerski krajevi konačno uključeni u život matice zemlje, dr Španjola je zapala dužnost da u Malom Lošinju, Puli, Rovinju, Kringi i drugdje donosi ljudima živu materinju riječ, toliko dugo zabranjivanu. God. 1958. vraća se na svoj rodni Krk, na Košljun, gdje i umire 4. 1. 1970. godine.

Redovničke i nastavničke dužnosti nisu dozvolile da se iskoriste i druge nadarenosti ovoga visokoobrazovanoga Bodula i ondje gdje bi sigurno bio dao isto tako zapažene rezultate; to su — pored filozofije — područja povijesti i etnologije, posebno u vezi s otokom Krkom. Doduše, dr Španjol našao je vremena i da se zanima za razna znanstvena i kulturna pitanja, da objavi nekoliko članaka, da npr. 1968. god. objavi ciklostilom umnoženu oveću radnju pod naslovom »Ljudska duša«.

Dr Nikola Španjol odigrao je vrlo veliku ulogu u utvrđivanju mjesta i otkrivanju samoga groba Ivana (Gjiva) Gundulića 1938. godine u Dubrovniku. O svojim istraživanjima, o pretpostavkama gdje bi se mogao naći grob i o otkriću same grobnice pisac je i polemizirao. Španjol u nekoliko navrata (npr. »Može li se lokalizirati Gundulićev grob u Crkvi Male Braće«, Narodna svijest, XX, 34, Dubrovnik, 24. kolovoza 1938, str. 1, i br. 35, 31. kolovoza, str. 2; »Može li se lokalizirati Gundulićev grob u Franjevačkoj crkvi u Dubrovniku«, Hrvatska Straža X, 266, Zagreb, 23. studenoga 1938, i br. 267, 24. studenoga, str. 7; »Da li je glavni oltar u Maloj braći uvijek bio na današnjem mjestu«, Narodna

svijest, XXI, 3, Dubrovnik, 18. siječnja 1939, str. 2). Akcija koja je provedena da se pronađe grob velikog hrvatskog pjesnika u povodu njegove 350-godišnjice rođenja i 300-godišnjice smrti — kako su pisale suvremene edicije — »završila je pobjedom teze o. dra. Nikole Španjola, (koji je kao gvardijan samostana i dao inicijativu i to ispred glavnog oltara«; iskopavanje »učvrstilo je potpuno Španjolovu tezu i grobnica obitelji ogranka Dživa Franova Gundulića nalazila se i našla baš točno u onom predjelu crkve, koji je označio o. dr. Španjol na temelju arhivalne građe i inače zavodske tradicije« (Hrvatski narod, br. 3, 1939, str. 6).

Španjol je objavio i opširniji rad »Iz prošlosti ljekarnice Male braće« u Dubrovniku (Narodna svijest, XX, 37, Dubrovnik, 14. rujna 1938, br. 38, 21. IX, br. 39, 28. IX, br. 40, 5. X, br. 41, 12. X, br. 42, 19. X. i br. 43, 26. X, str. 2).

Pored svojih redovitih dužnosti, uspio je ostaviti veliki doprinos samome otoku Krku. S jedne strane, istakao se kao prvi sakupljač etnografskih predmeta ovog škoja i kao osnivač jedne od prvih etnografskih zbirki u Hrvatskom primorju. S druge strane, taj časni starac, u godinama kada se ljudi sasvim povlače u mir i imaju pravo na zasluženu neaktivnost; aktivizirao je mnoštvo ljudi; bio je, naime, prvi koji je s velikom voljom i iskrenim entuzijazmom dao ideju o organiziranom radu na čuvanju svih pozitivnih tradicija našega škoja, pa je aktivno učestvovao u razradi i oživotvorenju misli o potrebi osnivanja posebnog društva Krčana i pokretanja »Krčkog zbornika«, bilo u obliku leksikona, ili samo jedne, ili pak više edicija. Velikim dijelom, upravo se Nikoli Španjolu ima zahvaliti da je do toga, konačno, i došlo. Na osnivačkoj skupštini Povijesnog društva otoka Krka u travnju 1969. godine — ne samo iz poštovanja i zahvalnosti za uloženi početni veliki trud i kasniju snažnu aktivnost nego i zbog nevjerojatne duhovne živahnosti, tjelesne pokretljivosti i izvanredne volje za radom — jednoglasno je predložen za člana Upravnog odbora »Krčkog zbornika«. Djelatnost koju je dr. Španjol od tada razvio — pokazala je da je pravi čovjek izabran na pravo mjesto.

Nažalost, nije mogao dočekati konkretan plod svog velikog truda, prvi svezak »Krčkog zbornika«, koji se upravo pripremao za tisak, u vrijeme njegove smrti. Nije dospio prirediti niti svoj rad za štampanje u ovom Zborniku; mogli smo tiskati samo manji dio koncepta njegova osvrta na osnivanje Povijesnog društva otoka Krka i pokretanje »Krčkog zbornika«. No, Povijesno će društvo znati zadržati svog prvog potpredsjednika u trajnoj uspomeni — oživotvorujući s dužnom pažnjom njegove zamisli i ideje.

Petar Strčić

*

Neočekivana i prerana smrt svećenika-franjevca, intelektualca i narodnog čovjeka, Nikole Španjola iz Dobrinja, obavezuje nas da se posebno, prisjetimo zasluga ovog istaknutog kulturnog radnika, te da mu i takvim recima iskažemo naše priznanje i počast.

Rijetko je koji intelektualac početkom ovog stoljeća uočio vlastitu zavičajnu baštinu u njenoj objektivnoj vrijednosti, u vrijednosti pokazatelja zavičajne i dalje nacionalne i opće kulturne povijesti. Intuicijom profinjenog intelektualca, a osjećajem domoroča živo vezanog za svoje rodno tlo, doktor filozofskih nauka i jednostavni čovjek Krčanin, Nikola Španjol, izrazio je upravo ovu sposobnost uočavanja i dokazao je djelom. Od 20-tih godina — kada se u hrvatskoj intelektualnoj svijesti već pomalo budi osjećaj za narodne starine (u to vrijeme već izlazi Akademijin Zbornik za narodni život i običaje, prema osnovi prvog hrvatskog etnologa dra Ante Radića) — ovaj samoinicijativni kulturni radnik iz malog dobrinjskog sela Gostinjac na Krku već živo sakuplja nebrojene etnografske predmete na otoku, postavljajući tako temelje prvoj etnografskoj zbirci za otok Krk i postavljajući tako temelje — u franjevačkom samostanu na Košljunu — za prvu stalnu postavu etnografske građe na području Istre i Hrvatskog primorja.

Inventarna knjiga predmeta iz tog vremena sačuvala nam je nekoliko za onda lucidnih misli Nikole Španjola, tog iskreno angažiranog kulturnog radnika i patriote. U toj knjizi — kojoj nedostaje profesionalno orijentirana organizacija posla, ali koja je zato puna privlačnosti neposredno pisanog dokumenta, dapače i s originalnim zapažanjima u stilu jednoga dnevnika, i s dragocjenim etnografskim podacima o kojima danas više ne bismo mogli ništa doznati — stoje izrijekom zapisane misli danas i te kako napredne i suvremene. Tu se dr Španjol doslovno zalaže za sveobuhvatno sakupljanje građe o narodnom životu na otoku Krku, ne potečujući one najskromnije podatke i predmete i — što je osobito važno — ne dijeleći narodnu predajnu kulturu na materijalnu i nematerijalnu. Posebnim uputama saradnicima, zalaže se za sveobuhvatno ispitivanje ove građe, što će se pokazati ispravnim i modernim. Za mogućnost sinteze o vrijednosti predajne kulture seljaka i pučana u našoj općoj povijesti kulture ovaj princip rada predstavlja suvremeni princip koje je, eto, više intuicijom no sviješću, zapisan perom oca Nikole, na malom otočiću Košljunu već 1928. godine.

Zbirka etnografskih predmeta otoka Krka, koju je sakupio dr Nikola Španjol, proglašena je 1966. godine spomenikom kulture. Vrednovana od društva i pod zaštitom društva, ta zbirka dobiva realne osnove za suvremeno održavanje. Sredstvima Republičkog fonda za unapređenje kulturnih djelatnosti, Fonda za kulturu općine Krk, te opsebnom zapaženim učešćem vlasnika zbirke, franjevačkog samostana na Košljunu, a uz organizaciju i nadzor Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Rijeci, na ovoj su zbirci tokom 1968/9. izvršeni radovi osnovnog prepariranja tekstilnih predmeta i izvršen je nov popis predmeta sa osnovom za suvremeno inventariziranje predmeta. Zbirka je ponovno postavljena, privremeno, tek prema postojećim uvjetima, te je u toku nastojanje da se ova vrijedna etnografska zbirka definitivno postavi prema najmodernijim etnološkim, muzeološkim i likovnim koncepcijama.

Mogućnost konačne postave ove zbirke, a tim u vezi i mogućnost adekvatnog priznanja njenom osnivaču, sakupljaču i čuvaru, moći će se

ostvariti tek u tijesnoj vezi s konačnom koncepcijom kompleksnog Muzeja u Košljunu kojemu je etnografska zbirka Španjolova tek jedan dio. Jer, valja reći da je dr Nikola Španjol sakupljao istih godina i s istim marom i sve ostale predmete na otoku Krku koji su dokumentarne ili umjetničke vrijednosti. Pokraj etnografske zbirke on je tako osnovao i kulturno-povijesnu zbirku u užem smislu riječi, te arheološku i, dalje, prirodoslovnu zbirku za otok Krk. Njegovo djelo je važno i veliko.

U danima rastanka s dr Španjolom ostalo nam je da mu se divimo i da ga poštujemo. Ostaje nam i da njegovo djelo nastavimo. U tome će Nikola Španjol i svi ostali jučerašnji i davnašnji patriote i kulturni pregaoci ostati naši suputnici i zajedno s nama nastaviti život i kretanje.

Beata Gothardi-Pavlovski

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ
PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ
RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:
PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:
dr BRANKO FUČIĆ